

λόγον διεκρίναμεν καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τῆς διεξαγομένης μεταξύ των πάλης τὰς καταστάσεις ἀπὸ τὰς ἀπλὰς τάξεις. Ἦδη εἶναι ἀνάγκη νὰ το- νισθῇ, ὅτι ἡ ἀπόλυτος διάκρισις, εἰς ἣν προέβημεν, ἀνταπεκρίνετο κυ- ρίως εἰς ἀνάγκην μεθοδικήν. Αἱ καταστάσεις διακρίνονται βεβαίως ἀπὸ τὰς τάξεις καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐκδηλώνουν τὸν ἀγῶνα των, ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει ὅπωςδῆποτε οὐσιώδη κοινωνιολογικὴν σημα- σίαν, τὸ ὅτι ὅμως αἱ ἀπλᾶι τάξεις εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ διεξάγουν τὸν ἀγῶνα των οὐχὶ ἀμέσως, ὡς αἱ καταστάσεις, ἀλλ' ἐμμέσως, συγκε- κριμένως δὲ διὰ τῶν πολιτικῶν κομμάτων, τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι μόνον ὁ ἀγὼν τῶν ἀπλῶν τάξεων ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν παραγόν- των ἀσχέτων πρὸς τὴν προσδιορίζουσαν αὐτὸν κατ' ἀρχὴν οἰκονομικὴν πραγματικότητα. Καὶ ὁ ἀγὼν τῶν καταστάσεων ὑφίσταται τὴν ἐπίδρα- σιν ταύτην, ἀλλὰ τὴν ὑφίσταται ἀπλῶς κατὰ τρόπον ὀλιγώτερον ἐμ- φανῆ καὶ εἰς βαθμὸν κατ' ἀρχὴν κατώτερον.

55.— Καὶ τίθεται ἤδη τὸ ἐρώτημα ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὅποιον φθάνομεν εἰς τὸ τέλος τῆς περὶ τὴν πάλην τῶν τάξεων ἐρεῦνης μας: Ἡ ἐπίδρα- σις ὅλων αὐτῶν τῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι, ἀσχετοὶ πρὸς τὴν ἐκπο- ρευομένην ἐκ τῆς προόδου τῆς τεχνικῆς ἀνάγκην, νοθεύουν εἰς τὴν ἐκ- δῆλωσίν των τοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνας, ματαιώνει ἄρα γε πλήρως τὴν ὑπὸ τῆς ἐξελίξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἐπιβαλλομένην κατεύ- θυνσιν τῆς ἱστορίας; Ἐὰν ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο κατα- φρατικῶς, ἡ τοιαύτη ἀπάντησις θὰ σημαίη, ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῶν παρα- γωγικῶν δυνάμεων οὐδεμίαν ἀσκεῖ οὐσιαστικὴν ἐπίδρασιν, χρησιμεύει δὲ ἀπλῶς ὡς ἀφορμὴ ἀντιδράσεως καὶ οὐχὶ ὡς κίνητρον θετικὸν τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς τῶν λαῶν ἱστορίας. Ἐκ τῆς γενομένης ὅμως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἐρεῦνης οὐδόλως ἐξάγεται, ὅτι καταφρατικὴν πρέπει νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἀνωτέρω τεθὲν ἐρώτημα. Ἡ ὑπὸ τῆς ἐξελίξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἐπιβαλλομένη εἰς τὴν ἱστο- ρίαν κατεύθυνσις, ὅσαςδῆποτε καὶ ἂν ὑφίσταται τροποποιήσεις, ὑπερ- νικᾶ ἐν τέλει πάντοτε, διότι ἀποτελεῖ ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὴν ἐφευρετικότητά των καὶ τὴν ἀκατάσχετον προοδευτι- κότητα, δι' ἧς ἐκλογικεύουν τὴν πρὸς τὴν φύσιν σχέσιν των, ἀντιπαρα- τάσσουν καταδυναστευτικῶς εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐλευθερίαν. Ὑπο- τάσσει ὁ ἄνθρωπος τὴν φύσιν, ὑποτάσσει—καὶ ἐδῶ ἐκ- δηλοῦται ἡ παραδοξωτέρα τῶν ἀντιφάσεων—καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του, ὁ ὅποιος ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς φύσεως, τὸν ἑαυτόν του μὲ τὴν φύσει δεδομένην εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν. Ἡ πρόοδος λοιπὸν τῆς τεχνικῆς—δι' αὐτῆς δὲ ἐκδη-

λοῦται ἡ προϊοῦσα ἐκλογίκεσις τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν—ἀποτελεῖ ἀνάγκην προκαλοῦσαν ἐπιτακτικῶς τὸν ἄνθρωπον, ὅπως προσαρμόζη ἐκάστοτε τὰς οἰκονομικάς, πολιτικάς καὶ κοινωνικάς ἐν γένει συνθήκας τῆς ζωῆς του εἰς τὰ ἐκάστοτε ὑπ' αὐτῆς (δηλαδὴ ὑπὸ τῆς προόδου τῆς τεχνικῆς) ὑπαγορευόμενα νέα μέσα παραγωγῆς. Καὶ γίνεται ἡ προσαρμογὴ αὕτη—ἐφ' ὅσον σημαίνει οὐσιώδη μεταβολὴν—διὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπεμβάσεως ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν νὰ κερδίσουν, νὰ ἀρυσθοῦν ὀφέλη ἐξ αὐτῆς. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀνισότης οἰκονομική, θὰ ὑπάρχουν πάντοτε ἄνθρωποι ἔχοντες συμφέρον, ὅπως διεκδικήσουν τὴν μεταβολὴν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς των. Τὸ ὅτι αἱ διεκδικήσεις καὶ οἱ ἀγῶνες των, ἐκδηλούμενοι, νοθεύονται καὶ δέχονται τὴν ἐπίδρασιν πολλῶν ἄλλων παραγόντων, τοῦτο — τὸ ὅποιον διεπιστώθη διὰ τῆς γενομένης ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἐρεύνης—σημαίνει μόνον, ὅτι ἡ ἱστορία δὲν ἐξελίσσεται κατὰ τὸν ἀπλοῦν ἐκείνον καὶ σχηματικὸν τρόπον, τὸν ὅποιον διδάσκουν οἱ Μαρξισταί. Αἱ κοινωνικαὶ συνθήκαι προσαρμόζονται βεβαίως ἐκάστοτε εἰς τὴν πρόοδον τῶν μέσων παραγωγῆς, ἡ προσαρμογὴ ὅμως αὕτη δὲν συντελεῖται μηχανικῶς. Παρεμβαλλομένου τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων ἢ μᾶλλον τοῦ ὑφισταμένου τὴν ἐπίδρασιν τόσων ἄλλων παραγόντων ἀγῶνος τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἡ προσαρμογὴ ἐγένετο μέχρι τοῦδε, γίνεται, θὰ γίνῃ δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπὸ τὰς διαφορωτάτας τῶν μορφῶν. Ἐὰν τὰ σχήματα τῶν Μαρξιστῶν, σχήματα, δι' ὧν συγκαλύπτεται καὶ ἀδικεῖται ὁ ἀληθὴς τῆς θεωρίας των πυρήν, ἦσαν ὀρθά, θὰ ἔπρεπε τοῦ ὑλικοῦ τοῦλάχιστον καὶ οἰκονομικοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἱστορία νὰ ἐμφανίζῃ τὴν ἀνιαρὰν σειρὰν καλλιγραφικῶς διατετυπωμένου ἀλφαβήτου. Πῶς ἐξηγεῖται, κατὰ τὰ ἀπλᾶ ταῦτα σχήματα, τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ πολιτισμοῦ δύο τοῦλάχιστον φαινόμενα ἀπολύτως ὅμοια, τὸ ὅτι δηλαδὴ τοῦ αὐτοῦ θεωρητικῶς σταδίου οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξελέξεως ἢ ἐκδήλωσις οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀπολύτως ἢ αὕτη εἰς δύο διαφόρους λαούς; Οἱ Μαρξισταί μὲ τὰ ἀπλοποιητικὰ των σχήματα βλέπουν ἴσως τὴν πρόθεσιν τοῦ παγκοσμίου νομοθέτου, δὲν βλέπουν ὅμως καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς νομοθετικῆς του δράσεως. Ὁ νομοθέτης ἔχει ἀνάγκην ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Οἱ ἐκτελεσταί, ἐν τῷ εὐρυτάτῳ πλαισίῳ τῆς διδομένης εἰς αὐτοὺς ἐντολῆς, δημιουργοῦν ἐλευθέρως τὰς μορφάς, ὑφ' ἃς ἐκτελεῖται ὁ νόμος, συμπληρώνουν κενὰ καὶ—πρᾶγμα, τὸ ὅποιον ἐπίσης συμβαίνει συχνότατα—δημιουργοῦν καὶ διὰ τῆς ἐσφαλμένης ἔστω ἑρμηνείας των πραγματικότητα. Καὶ διορθώνεται ἴσως ἀργότερον τὸ σφάλμα, τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν ἀπετέλεσε πραγματικό-

τητα καὶ ὅ,τι ἐσφαλμένως ἔστω ἐφηρημένη. "Ὅχι ὅμως μόνον τὰ σφάλματα, αἱ παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀναγκαίας γραμμῆς, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξιν εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Hegel, παραδέχεται καὶ ὁ Μαρξισμός),¹⁾ ἀλλ' αὐταὶ αὐταὶ αἱ μορφαί, ὑφ' ἧς συντελεῖται ὀρθῶς καὶ κανονικῶς ἡ προσαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς εἰς τοὺς ἐπιβαλλομένους ὑπὸ τῆς ἐξελίξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ὅρους, εἶναι προϊόντα ἀγῶνος, ὁ ὁποῖος, ὡς εἶδομεν, ὑφίσταται πάσης φύσεως ἐπιδράσεις, εἶναι μορφαὶ ποικίλλουσαι καθ' ὅλας τὰς πιθανὰς ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστοῦν. Ἐὰν αὐταὶ αἱ ξέναι οὕτως εἰπεῖν ἐπιδράσεις εἶναι ἀντικρουστικῶς ἀντίθετοι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν, ἣν ἐπιβάλλει ἡ ἐξέλιξις τῶν μέσων παραγωγῆς, θὰ ὑπάρξῃ βεβαίως χάσμα καὶ καταστροφή, θὰ ἐπέλθῃ ὁ κατακλυσμὸς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον σώζονται, ὡς γνωστόν, μόνον οἱ εὐνοούμενοι τοῦ Θεοῦ. Αἱ ἐπιδράσεις ὅμως, περὶ ὧν ὁ λόγος, δὲν εἶναι συνήθως τόσο ἀντίθετοι, ὅσον εὐχονται οἱ τὸν κατακλυσμὸν ὡς ἀναγκαίαν τοῦ Θεοῦ ὀργὴν ἐπικαλούμενοι. Οἱ τὰς διαφόρους τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς μορφὰς πραγματοποιοῦντες ἄνθρωποι ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν ὅλων ἐκείνων τῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐξηκριβώθη διὰ τῆς γενομένης ἐρεῦνης, νοθεύουν τοῦ ταξικοῦ ἔστω κατ' ἀρχὴν ἀγῶνος τὴν κατεύθυνσιν. Νοθευομένης τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς, νοθεύονται ἀναγκαστικῶς καὶ αἱ διὰ τῶν χειρῶν τῶν πραγματοποιούμεναι μορφαὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς. Ἐὰν ἡ πρόοδος τῆς τεχνικῆς εἶχε φωνὴν ἰδίαν καὶ χεῖρας ἰδίας, θὰ ἦτο μηχανικὴ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐπιβολὴ τῆς. Ἐὰν πρᾶγματα ὅμως δὲν ἔχουν οὕτω. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὰς μορφὰς, ὑφ' ἧς προσαρμόζεται ἡ ζωὴ του εἰς τὴν πρόοδον τῆς τεχνικῆς. Καὶ αἱ μορφαὶ αὐταί, τὴν ποικιλίαν τῆς ἱστορικῆς ζωῆς συνιστῶσαι, προσδιορίζονται ὑπὸ τῆς προόδου τῆς τεχνικῆς μόνον ὡς πρὸς τὸ ἕξῃς (οὐσιῶδες βεβαίως) σημεῖον: ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῆς. Πέραν ὅμως τῆς ἀντιθέσεως ὑπάρχει πλῆθος μορφῶν καὶ βαθμῶν συμφωνίας. Καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται τὸ μέλλον νὰ διαψεύσῃ τὴν ῥῆσιν ταύτην, ὡς πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν (αὐτὰ δὲ κυρίως ἀνήκουν εἰς τὴν ἐρευναν τοῦ κοινωνιολόγου) ἰσχύει αὕτη ἀπολύτως.

1) Ἡ διαφορὰ τοῦ Hegel ἀπὸ τοῦ Μαρξισμοῦ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο συνίσταται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ὁ Μαρξισμὸς ὁμιλεῖ περὶ παραστρατημάτων τῆς ιδέας (τῆς συνειδήσεως) ἀπέναντι τῆς πραγματικότητος, ἐν ᾧ ὁ Hegel ὁμιλεῖ περὶ παραστρατημάτων τῆς πραγματικότητος ἀπέναντι τῆς ιδέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΣΦΑΙΡΑΙ ΠΡΟΚΑΛΟΥΣΑΙ ΕΞΟΥΔΕΤΕΡΩΣΙΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΘΕΤΩΝ ΤΑΞΙΚΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ

56. — Παρατηροῦντες τὸ φαινόμενον τῶν πολιτικῶν κομμάτων, εἴπομεν, ὅτι τὰ κόμματα—καὶ ὅταν ἀκόμη ἐμφανίζονται μὲ δεδηλωμένον ταξικὸν χαρακτῆρα—στρατολογοῦν τοὺς ὀπαδοὺς των ἀδιακρίτως ταξικῶν συνειδήσεων καὶ ὅτι ἡ ταξικὴ ἀνομοιογένεια τῶν ὀπαδῶν, ἐφ' ὧν βασίζονται τὰ κόμματα, ἀναγκάζει τοὺς διευθύνοντας αὐτὰ νὰ προβοῦν εἰς συμβιβασμοὺς καὶ ὑποχωρήσεις, νὰ συνδυάσουν τὰ πράγματα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ συγκρατήσουν (καὶ νὰ αὐξήσουν εἰ δυνατόν) τοὺς ταξικῶς ἀνομοιογενεῖς ὀπαδοὺς των. Αἱ ὑποχωρήσεις καὶ οἱ συμβιβασμοὶ δὲν ὀδηγοῦν βεβαίως ποτὲ σχεδὸν εἰς τὸ νὰ ἐγκαταλειφθοῦν πλήρως αἱ ταξικῶς προσδιωρισμέναι ἀρχαὶ ἐκείνου ἢ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἡγοῦνται κόμματός τινος ἢ ἐπηρεάζουν τοῦτο ἐκ τῶν παρασκευνίων (χρηματοδοτοῦντες π.χ. τὸ κόμμα), σημαίνουν ὅμως ὀπωσδήποτε παρέκκλισίν τινα ἀπὸ τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία θὰ ἐξυπηρέτει τὸ στενῶς καὶ αὐστηρῶς νοούμενον συμφέρον μιᾶς καὶ ὠρισμένης τάξεως. Κοινωνιολογικῶς ἡ παρέκκλισις αὕτη—ὅσονδήποτε μικρὰ καὶ ἂν εἶναι—ἔχει σημασίαν, διότι ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τοῦ κόμματος ὡς σφαίρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναιροῦνται πολλάκις ἀμοιβαίως καὶ ἐξουδετεροῦνται ἀντίθετοι (συνήθως βεβαίως οὐχὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ σχετικῶς ἀντίθετοι, δηλαδή ὡς πρὸς ὠρισμένα ἔστω σημεῖα διάφοροι) ταξικαὶ συνειδήσεις. Εἰς χώρας μάλιστα, ὡς ἡ Ἑλλάς, ὅπου ἡ κεφαλαιοκρατία εἶναι μόνον σχετικῶς ἐξειλιγμένη, ὅπου αἱ ὑπ' αὐτῆς προσδιοριζόμεναι ἀντιθέσεις τῶν τάξεων δὲν ἔχουν προσλάβει τὸν ἔντονον χαρακτῆρα, τὸν ὅποιον ἐμφανίζουν ἀλλαχοῦ, αἱ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν πολιτικῶν κομμάτων σημειούμεναι ἐξουδετερώσεις τῶν ἀντιθέτων ταξικῶν συνειδήσεων εἶναι φαινόμενον συνδεόμενον πρὸς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Εἰς τὰς κεφαλαιοκρατικῶς ἐξειλιγμένας χώρας τὸ ἄνωτέρω φαινόμενον ἐκδηλοῦται συνήθως ὑπὸ μορφήν ὀλιγώτερον ἐμφανῆ, τῆς πολιτικῆς ζωῆς συνδεομένης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὴν ὑπαρξιν δεδηλωμένων ταξικῶν κομμάτων, δηλαδή

κομμάτων, τὰ ὅποια εἰς τὴν θεωρητικὴν τοῦλάχιστον προγραμματικῆν των ὑπαρξίν προσπαθοῦν νὰ εἶναι εἰς τὰ συμφέροντα ὠρισμένης μόνον τάξεως προσανατολισμένα. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς σημειοῦται τὸ μελετώμενον ἐνταῦθα φαινόμενον κυρίως, ὅταν προσβάλλεται ἡ κανονικὴ τοῦ πολιτεύματος λειτουργία, ὅταν ἐπιδιώκεται συγκεκριμένως ὑπὸ τὴν μορφήν φασιστικῶν κομμάτων ἢ μᾶλλον ταγμάτων ἢ δημιουργία σφαιρας τινος ταξικῶς οὐδετέρας. Τὰ φασιστικὰ κόμματα δὲν ἀναγκάζονται ἀπλῶς νὰ οὐδετεροποιήσουν ταξικῶς τὴν σφαῖραν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κινοῦνται, ἀλλ' ὀρμῶνται καὶ δογματικῶς ἐκ τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ἡ σφαῖρα τῆς πολιτικῆς ζωῆς πρέπει νὰ εἶναι καὶ εἶναι ὑφ' ὠρισμένης προϋποθέσεως ταξικῶς οὐδετέρας. Τὴν ἀρχὴν ταύτην δὲν ἀκούομεν σήμερον διακηρυσσομένην ἀπλῶς δι' ἀποφθεγμάτων ἀπὸ τοῦ στόματος ἡγετῶν, ὡς ὁ Ἀδόλφος Hitler, ἀλλ' εὐρίσκομεν καὶ φιλοσοφικῶς θεμελιουμένην. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τὴν σταθερότητα τῶν φιλοσοφικῶν θεμελίων, ἐφ' ὧν ἐστήριξε τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀρχὴν, ὀρμηθεὶς κατὰ βάθος ἀπὸ τοῦ Hegel, κυρίως ὁ Julius Binder.¹⁾ Ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης βασιζομένη πολιτικὴ ὁδηγεῖ πάντως εἰς τὸ νὰ συμβιβάζονται καὶ νὰ ἀναιρῶνται ἀμοιβαίως ὠρισμένοι τοῦλάχιστον πλευραὶ ἀντιθέτων ταξικῶν συνειδήσεων, ὅτι τὸ προσχωρήσαν π.χ. εἰς τὸν γερμανικὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸν πλῆθος τῶν προλεταρίων δὲν προσεχώρησε βεβαίως, χωρὶς νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἡγέτας τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ νὰ προσαρμόσουν ἐν τινὶ μέτρῳ καὶ αὐτοὶ τὴν συνείδησίν των εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξεως, εἶναι ἀναμφισβήτητον. Καὶ τοῦτο ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα κυρίως. Μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι τὰ ἀπόλυτα σχήματα διαπρεύδονται ὑπὸ τῆς πραγματικότητος, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ ζωὴ ἀποτελεῖ σφαῖραν, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὁποίας ἀναιροῦνται ἀμοιβαίως καὶ ἐξουδετεροῦνται—ἔστω καὶ ὡς πρὸς ἐλάχιστα σημεῖα των—αἱ ἀντίθετοι ταξικαὶ συνειδήσεις.

57.— Καὶ δὲν εἶναι ἡ πολιτικὴ ζωὴ, συγκεκριμένως δὲ ἡ ζωὴ τῶν κομμάτων, ἡ μόνη σφαῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν συμβαίνει τοῦτο. Ὑπάρχουν σφαῖραι, αἱ ὁποῖαι συνιστοῦν ὡς τοιαῦται καὶ ἀναγκαίως τὸ φαινόμενον τῆς ἐξουδετερώσεως ἀντιθέτων ταξικῶν συνειδήσεων.

Ὅμιλοῦντες περὶ ἐξουδετερώσεως ταξικῶν συνειδήσεων, δὲν ἐννοοῦμεν τὰς περιπτώσεις, εἰς ἃς, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν στιγμιαίων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐνθουσιασμῶν ἢ θρησκευτικῶν φανατισμῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν

1) Περὶ Jul. Binder, Der deutsche Volksstaat, Tübingen 1934.

μάλιστα πλανῶν (αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποκλείεται βεβαίως νὰ εἶναι κοσμογονικά), λησμονοῦνται αἱ ταξικαὶ ἀντιθέσεις, ὑπερνικῶνται, ἐξαφανίζονται. Οὔτε τὰς σφαῖρας ἐκεῖνας ἐννοοῦμεν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπηρεάζονται κἂν ὑπὸ τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ἐπηρεάζονται οὐσιωδῶς, διότι ἀνήκουν εἰς τὸν κόσμον, τοῦ ὁποίου τὸν πυρῆνα ἀποτελεῖ τὸ ἀπολύτως ἄτομικόν. Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ καλλιτεχνήματος εἶναι πάντες οἱ ἄνθρωποι ἴσοι ἢ μᾶλλον δὲν εἶναι ἴσοι, ἀλλ' ἢ ἀνισότης τῶν εἶναι κατ' ἄτομα, οὐχὶ δὲ κατὰ τάξεις δεδομένα. Δὲν πρόκειται ὅμως περὶ τῶν περιπτώσεων τούτων. Οὔτε τέλος περὶ ἐκεῖνων, εἰς τὰς ὁποίας αἱ ἀντιθέσεις τῶν ταξικῶν συνειδήσεων ὑποχωροῦν πρὸ κοινοτήτων δημιουργουμένων πέραν τῶν τάξεων καὶ προκαλοῦσῶν ἀντιθέσεις συνειδήσεως μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως, κοινοτήτων, οἷαι αἱ βασιζόμεναι ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ συνιστῶντες τὴν κοινότητα ἀνήκουν εἰς ὠρισμένην γενεάν, κατάγονται ἐξ ὠρισμένου τόπου κ. καθ' ἑ. Ὁμιλοῦντες περὶ ἐξουδετερώσεως ταξικῶν συνειδήσεων, ἐννοοῦμεν τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας, εἰς τὰς ὁποίας ἕκαστος μὲν τῶν εἰσερχομένων εἰς σφαῖραν τινὰ ζωῆς διατηρεῖ πλήρως καὶ ἀπολύτως ἔστω ζωηρὸν τὸν ταξικὸν προσδιορισμὸν του, ἢ σφαῖρα ὅμως, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέρχεται, ὑφισταμένη τὴν διασταύρωσιν διαφορῶν ταξικῶν συνειδήσεων, καθίσταται αὕτη (χωρὶς νὰ ἐπιδιώκεται τοῦτο ὑπὸ τῶν εἰσερχομένων εἰς αὐτὴν) ἐν μέρει ἢ καὶ καθ' ὅλα οὐδέτερα. Τὸ παράδειγμα τῶν πολιτικῶν κομμάτων, τὸ ὁποῖον ἐχρειάσθη ἀπλῶς διὰ νὰ μεταβῶμεν ἀπὸ τοῦ προηγουμένου εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον, δὲν δεικνύει ἀκριβῶς (δὲν δεικνύει πάντως κατὰ τρόπον ἰδιαιτέρως ἐμφανῆ) ὅ,τι διὰ τῆς ἀνωτέρω φράσεως ἐννοοῦμεν. Διὰ νὰ καταδειχθῇ ἀκριβῶς τί ἐννοοῦμεν, ὁμιλοῦντες περὶ σφαιρῶν, αἱ ὁποῖαι, ὑφιστάμεναι τὴν διασταύρωσιν ἀντιθέτων ταξικῶν συνειδήσεων, καθίστανται οὐδέτεροι, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ καταφύγωμεν εἰς ἄλλα παραδείγματα. Διὰ τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμοποιήσωμεν, δὲν ἀποβλέπομεν εἰς τὸ νὰ ἐξαντλήσωμεν ὅλας τὰς περιπτώσεις τοιούτων σφαιρῶν, μελετῶντες τὸ πρόβλημα συστηματικῶς, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ θίξωμεν ἀπλῶς τὴν ὑπαρξιν τοῦ προβλήματος.

58.— Μία τῶν κυριωτέρων σφαιρῶν, εἰς τὰς ὁποίας σημειοῦται ἀναγκαίως ἢ ἐξουδετερώσεις τῶν ἀντιθέτων ταξικῶν συνειδήσεων, εἶναι ἢ σφαῖρα τῆς πενίας, ὁ κόσμος τῶν πτωχῶν. Ἡ πενία μάλιστα εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ τυπικώτερον καὶ καθαρώτερον παράδειγμα σφαῖρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξουδετεροῦνται αἱ ἀντιθέσεις τῶν ταξικῶν συνειδήσεων, ἂν καὶ οἱ εἰσερχόμενοι εἰς αὐτὴν διατηροῦν

κατὰ κανόνα ζωηράν τὴν πρὸς ὠρισμένην τάξιν σχέσιν αὐτῶν.

Τὸ στοιχεῖον τῆς πενίας δὲν εἶναι συστατικὸν στοιχεῖον τῆς ταξικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς ἐνδείξεις εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ὡς ἀπόδειξις, ὅτι ὁ τάδε ἄνθρωπος ἀνήκει εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τάξιν. Ἐκάστη τάξις ἔχει μᾶλλον ἢ ἥττον ὄριόν τι, ἀνώτατον ὄριον, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι κατὰ κανόνα δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ ὁ πλοῦτος ἐκάστου τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν ἀνθρώπων. Καὶ ἐὰν ἀκόμη, παρὰ τὸν κανόνα, προχωρήσῃ, ὁ ἄνθρωπος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ ἡ ἐξαίρεσις, θὰ παύσῃ συνήθως ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν ἢ εἰς τὸ κοινωνικὸν στρώμα (ἐκάστη τάξις δυνατὸν νὰ ἔχῃ διάφορα στρώματα) εἰς τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἀνήκε. Ἐννοεῖται, ὅτι τὸ περὶ οὗ ἐνταῦθα ὁ λόγος ἀνώτατον ὄριον δὲν ὑπάρχει διὰ τὸ κοινωνικὸν ἐκεῖνο στρώμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀνωτάτην τῆς ἀνωτάτης τάξεως βαθμίδα. Ἐν ᾧ ὅμως ἐκάστη τάξις ἔχει ἀνώτατον ὄριον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ κανόνα νὰ ὑπερβῇ ὁ πλοῦτος τοῦ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντος, δὲν ἔχει ὄριον κατώτατον, δὲν βλέπει δηλαδὴ φραγμοὺς εἰς τοὺς κινδύνους τῆς πτωχεύσεως, τοὺς ὁποίους πᾶς ἄνθρωπος διατρέχει. Καὶ λέγοντες τοῦτο, ἐννοοῦμεν, ὅτι, ὅσονδήποτε καὶ ἂν πτωχεύσῃ τις, παραμένει κατὰ κανόνα εἰς τὴν τάξιν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ὑπήγετο καὶ ὅταν ἦτο πλουσιώτερος, παραμένει, π.χ. ἄστος, ἔστω καὶ ἂν ἐπτώχευσε μέχρι σημείου καταστήσαντος εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νὰ προσπορισθῇ καὶ τὸν ἐπιούσιον τοῦ προλεταρίου ἄρτον. Πτωχοὶ ἢ μᾶλλον πάμπτωχοι, δηλαδὴ ἄνθρωποι στερούμενοι τῶν πάντων καὶ ἠναγκασμένοι νὰ καταφύγουν εἰς τὴν ἐλεημοσύνην, ὑπάρχουν εἰς ὅλας τὰς τάξεις. Ἀδιάφορον εἶναι, ἐὰν ἄλλοι τούτων ἐπαιτοῦν εἰς τοὺς δρόμους, ἄλλοι δὲ εἰς τοὺς διαδρόμους τῶν φίλων καὶ συγγενῶν των. Ἡ ἐνδεια εἶναι δυνατὸν νὰ πλήξῃ μέγα καὶ καλύβας, μεγάλους καὶ μικρούς. Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως ἀκριβῶς τοῦτο πρέπει νὰ παρατηρηθῇ τὸ ἑξῆς: ἂν καὶ οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀπολύτου ἐνδείας προέρχονται ἀπὸ διαφόρους τάξεις καὶ διατηροῦν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὄχι ἀπλῶς ἄσυνειδήτως (λόγω τῶν προλήψεων καὶ ἐθίμων, τὰ ὁποῖα φέρουν μεθ' ἑαυτῶν), ἀλλὰ καὶ συνειδητῶς τὴν πρὸς τὰς τάξεις, εἰς ἃς ἀνήκουν, σχέσιν των, ἢ σφαῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέρχονται, ὑφισταμένη παραδοξωτάτας διασταυρώσεις, οὐδετεροποιεῖται, εἶναι ταξικῶς ἀπολύτως ἀχρωμάτιστος. Καὶ ἡ σφαῖρα αὕτη δὲν συγκροτεῖται ἀπὸ ἐξεζητημένην ἐπιστημονικὴν λεπτολογίαν, δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ἀνύπαρκτος ὡς ἐνιαῖον σύνολον, ἀλλ' ὑπάρχει, μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀντιδρῶμεν καθ' ἐκά-

στην εἰς τὴν ὑπαρξίν της, ἠνάγκασε πολλάκις καὶ τὰ κράτη νὰ ἀντιμετωπίσουν ταύτην διὰ τῆς νομοθεσίας των ὡς σφαῖραν ἐνιαίαν καὶ ταξικῶς ἐν τούτοις ἀχρωμάτιστον. Ἡ προῖστορία, ὡς γνωστόν, τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας καὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν γένει εἰς τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν νόμων συνδέεται πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῆς σφαίρας αὐτῆς. Ἡ κοινωνικὴ νομοθεσία δὲν εἶχεν ὡς ἀντικείμενον προστασίας τὸν μισθωτὸν, ἀλλ' εἶχεν ὡς ἀντικείμενον τὸν πτωχόν, τὸν ἐστερημένον παντὸς πόρου ζωῆς, εἰς οἵανδήποτε καὶ ἂν ἀνῆκεν οὗτος τάξιν. Γνωστὰ εἶναι τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα εἶχον ληφθῆ ἐν Ῥώμῃ ὑπὲρ τῶν ἀπόρων, μέτρα, τὰ ὁποῖα ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ εἰδικῶς ἐσυστηματοποίησε κατὰ τρόπον περιορίσαντα μὲν σχεδὸν εἰς τὸ ἥμισυ τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων, ὑπὲρ ὧν ἐξηκολούθησαν ἰσχύοντα, ἐξασφάλισαντα ὅμως καὶ τὴν καλλιτέραν ἐφαρμογὴν των, ἀποκλείσαντα δηλαδὴ συγκεκριμένως τὴν δημαγωγικὴν ἐφαρμογὴν των. Γνωστὸν εἶναι ἐπίσης, ὅτι, ὅπως ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχον ἄνθρωποι (καὶ δὴ δεκάδες χιλιάδων ἀνθρώπων) λαμβάνοντες δωρεὰν σῖτον, οὕτω καὶ εἰς τὰς μεσαιωνικὰς πόλεις οἱ πτωχοὶ εἶχον ὡς τοιοῦτοι δικαίωμα, ὅπως ζητήσουν ἐλεημοσύνην, ὄχι μόνον τῶν μοναστηριακῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων εἰδικῶν ἰδρυμάτων ταχθέντων εἰς τὴν συστηματικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ δικαιώματος τούτου τῶν πτωχῶν. Καὶ σήμερον ὅμως ἐξακολουθοῦν εἰς ὠρισμένα κράτη (εἰς τοὺς γενικοὺς ἀστικοὺς νόμους, ἂν ὄχι καὶ εἰς εἰδικὰ νομοθετήματα) νὰ ἰσχύουν διατάξεις ἀφορῶσαι τοὺς εἰς πενίαν περιελθόντας. Δὲν ἐννοοῦμεν τὰς διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τοὺς ἀνέργους. Αὐταὶ εἶναι ὡς πρὸς τὸ ῥυθμιζόμενον ὑπ' αὐτῶν ἀντικείμενον περιορισμέναι. Ἀφοροῦν δηλαδὴ τὴν ἀνεργίαν μόνον, ἐφ' ὅσον πλήττει ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους, δηλαδὴ μισθωτοὺς καὶ δὴ χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, ἐὰν ὁ εἰς ἀνεργίαν περιελθὼν εἶναι πράγματι ἄπορος ἢ ἔχη δι' οἰκονομιῶν καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἐξησφαλισμένην τὴν ζωὴν του. Ἐννοοῦμεν τὰς διατάξεις, δι' ὧν, ἐὰν δὲν θεσπίζεται μεγαλειτέρα τις καὶ ὑπὸ τοῦ πολιτειακοῦ, δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συνόλου ἀναλαμβανομένη ὑποχρέωσις, θεσπίζεται π.χ. ἡ ἀρχὴ τῆς ὑποχρεωτικῆς συντηρήσεως καὶ διατροφῆς τοῦ εἰς ἀπῶλυτον πενίαν περιελθόντος ὑπὸ τοῦ ὅπωςδήποτε εἰσόδημά τι κεκτημένου στενωτέρου συγγενοῦς του.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ νομοθεσία ἐκείνη, ἡ ὁποῖα ἀντιμετωπίζει τοὺς πτωχοὺς ὡς ἰδιαιτέραν καὶ δὴ ταξικῶς οὐδετέραν σφαῖραν ζωῆς. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἀντιμετωπίζει τὴν σφαῖραν ταύτην καθ' ἑκάστην καὶ εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ἀντιδράσῃ ἀπέναντί της. Ὁ Georg Simmel ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὸ πρόβλημα τῆς ἐλεημοσύνης, ἀφιερῶσας

·εἰς αὐτὸ λεπτοτάτας παρατηρήσεις.¹) Ὑπάρχει ἀναντιρρήτως ὑποχρέω-
·σίς τις τοῦ δίδοντος, ἢ ὁποῖα—εἴτε ἐρμηνευθῆ, κατὰ τὴν διδασκαλίαν
·τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἰσχύουσα ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ψυχῆς μας καὶ οὐχὶ ὑπὲρ
·ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἀφορᾷ ὑλικῶς, εἴτε ἐρμηνευθῆ, κατ' ἐπέκτασιν τῆς
·περὶ τοῦ «ἐρῶντος» ὠραίας διδασκαλίας τοῦ R a i n e r M a r i a R i l -
·k e,²) ὡς τὸ μόνον ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἐφημέρῳ ζωῇ μας ὠραῖον καὶ
·θετικὸν—ἀπατελεῖ στοιχεῖον ἀναγκαῖον τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἀνεξαρτή-
·τως ὅμως τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς, ἢ ὁποῖα ἔχει βάσιν ἀτομιστικὴν,
·ὑπάρχει καὶ δικαίωμα αὐτοῦ τοῦ εἰς πενίαν περιελθόντος, ὅπως ζη-
·τήσῃ τὸ ὑπὸ τῆς κοινωνίας εἰς αὐτὸν ὀφειλόμενον. Ἡ κοινωνία ὀφεί-
·λει νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ τῆς συντηρήσεως τοῦ πτωχοτάτου τῶν μελῶν της
·τὴν ἰδίαν αὐτῆς ὑπαρξιν. Ὁ G e o r g S i m m e l παρατηρεῖ ὀρθῶς,
·ὅτι ὁ πτωχός, ὁ ἀπολύτως πτωχός, ἀδιάφορον, εἰάν θεωρῆ ἑαυτὸν
·ὑπαγόμενον εἰς ὠρισμένην τάξιν, ἀνήκει οὐχὶ εἰς τμῆμα τι τοῦ κοινω-
·νικοῦ συνόλου, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ σύνολον, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ
·χαρακτηρισθῆ τοῦτο ὡς ἀπαρτίζον ἐνότητα.³) Εἰς τὸ σημεῖον μάλιστα
·τοῦτο θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν τὴν ἐξῆς παρατήρησιν: εἰάν
·ὑπάρχῃ τὸ κοινωνικὸν σύνολον ὡς ἐνότης, ὑπάρχει κυρίως ἐν σχέσει
·πρὸς τὸν ἀπολύτως ἐνδεῆ. Πᾶς ἄλλος ἄνθρωπος—ἀπὸ τοῦ διαθέτον-
·τος ἐλάχιστα μέχρι τοῦ διαθέτοντος τὰ πάντα—κατατάσσεται εἰς
·ὠρισμένον τμῆμα τῆς κοινωνίας, ὑπάρχει ἐν σχέσει πρὸς μέρος
·τι καὶ οὐχὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅλον τῆς κοινωνίας, ἀνήκει—οὐχὶ
·ἀπλῶς διὰ τῆς συνειδήσεώς του (δι' αὐτῆς ἀνήκει καὶ ὁ πτωχός),
·ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀντικειμενικῆς οὕτως εἰπεῖν ὑπάρξεώς του—εἰς
·ὠρισμένον μόνον κύκλον, εἰς ὠρισμένην τάξιν, εἰς ὠρισμένον κοινω-
·νικὸν στρώμα. Τοῦτο θὰ ἴσχυε καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀπολύτως
·ἐνδεῆ, εἰάν ἡ ἐνδεια ἀπετέλει «προνόμιον» (ὡς προνόμιον τὴν συνέλα-
·βον οἱ πρῶτοι μεγάλοι πατέρες τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ὡς λάμπιν
·ἄνωθεν ἐκπεμπομένην τὴν συλλαμβάνει ὁ μυστικισμὸς τοῦ R a i n e r
·M a r i a R i l k e εἰς τὸ «Stundenbuch») μιᾶς μόνον τάξεως, εἰάν ὁ
·κίνδυνος τῆς ἀπολύτου πενίας ἴσχυε μόνον ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀνήκον-
·τας εἰς μίαν ἀπλῶς τάξιν. Εἴπομεν ὅμως ἤδη—καὶ τὸ γνωρίζομεν ὅλοι

1) Πρὸβλ. G e o r g S i m m e l, Soziologie (Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung), München und Leipzig 1922, σ. 346 κ.ε.

2) Πρὸβλ. R a i n e r M a r i a R i l k e, Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge.

3) Πρὸβλ. G e o r g S i m m e l, ἐνθ' ἄν., σ. 356.

ἐκ τῆς κοινωνικῆς μας πείρας—, ὅτι ἡ ἀπόλυτος πενία εἶναι δυνατὸν νὰ πλήξη πάντα ἄνθρωπον, εἰς οἵανδήποτε καὶ ἂν ἀνήκη τάξιν. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ σφαῖρα τῶν πτωχῶν χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι διασταυροῦνται ἐν αὐτῇ αἱ διαφορώταται τῶν ταξικῶν συνειδήσεων, δι' αὐτὸ καθίσταται ἡ σφαῖρα αὕτη ταξικῶς ἀχρωμάτιστος, οὐδετεροποιεῖται καὶ ὑπάρχει ἐν ἀμέσῳ πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον ἀναφορᾶ. Εἰς τὴν οὐδετεροποίησιν αὐτὴν δὲν τὴν ὠθεῖ δηλαδὴ ἡ ἰδεολογία τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων ἀνθρώπων (αἱ ἰδεολογίαι τούτων παραμένουν κατὰ κανόνα ταξικῶς προσδιορισμέναι), ἀλλὰ τὴν ὠθεῖ αὕτη αὕτη ἡ ὄντολογικὴ οὕτως εἰπεῖν ὑπόστασις της. Καὶ περὶ τοιούτων ἀκριβῶς σφαιρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων δὲν ἐπιδιώκεται ἀπλῶς ἰδεολογικῶς, ἀλλ' ἐκδηλοῦται ὄντολογικῶς, πραγματευόμεθα ἐνταῦθα. Ὅπου ἡ ἐξουδετέρωσις ἐπιδιώκεται ἀπλῶς ἰδεολογικῶς (καὶ τοῦτο συμβαίνει εἰς πόλλας περιπτώσεις), ἐκεῖ δὲν κατορθοῦται καὶ συνήθως ἢ ἐπιτυγχάνεται κυρίως δι' αὐταπάτης.

59.—Ἐν σχέσει πρὸς αὐτὴν τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπαρξίν των, ἐν σχέσει πρὸς τὴν στάσιν τῶν ἄλλων, τῆς κοινωνίας ὡς συνόλου ἀπέναντί των, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰδεολογίαν καὶ πρόθεσίν των, εἶναι ταξικῶς ἀχρωμάτιστοι καὶ οὐδέτεροι, μετὰ τοὺς ἀπολύτως πτωχοὺς, οἱ ἐγκληματῖαι. Καὶ ἡ σφαῖρα, εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν οὗτοι, σφαῖρα κατὰ τῆς ὁποίας ἀναγκαζόμεθα ἐπίσης νὰ ἀντιδρῶμεν καθ' ἡμέραν, ὑφίσταται τὰς παραδοξωτέρας διασταυρώσεις ταξικῶν συνειδήσεων. Οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν σφαῖραν ταύτην διατηροῦν κατὰ κανόνα, ὅπως καὶ οἱ ἀπολύτως ἐνδεεῖς, τὴν πρὸς ὠρισμένην κοινωνικὴν τάξιν σχέσιν των, ἢ κοινωνία ὅμως, ἢ ὁποία ἀντιδρᾷ κατ' αὐτῶν—ὑπάρχει δὲ τὸ κοινωνικὸν σύνολον ὡς ἐνότης σχεδὸν μόνον ἐν σχέσει πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀπολύτως ἐνδεεῖς— τοὺς βλέπει καὶ τοὺς μεταχειρίζεται ὡς ἀπαρτίζοντας οὐχὶ τμῆμα αὐτῆς, ἀλλ' ὡς καὶ τι τὸ κοινωνικῶς, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ταξικῶς ἀχρωμάτιστον, οὐδέτερον. Ὁ ἐγκάθειρκτος ἐγκληματίας ὑπάρχει διὰ τὸ κοινωνικὸν σύνολον—καὶ ἐπαναλαμβάνομεν: ἐν σχέσει πρὸς αὐτὸ ὡς ἐνότητα καὶ οὐχὶ πρὸς οἵονδήποτε ὠρισμένον τμῆμα του—, συντηρεῖται, ὑπὸ τοῦ συνόλου, ὅπως συντηρεῖται, ἔστω καὶ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ κατὰ τύχην διερχομένου ἐλεήμονος, ὁ ἐπαιτῶν πτωχός, ἔχει δικαίωμα, παρὰ τὴν ἀρνητικὴν πρὸς τὴν κοινωνίαν στάσιν του, νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπ' αὐτῆς δρᾶσιν θετικὴν, ἵσταται δηλαδὴ κοινωνιολογικῶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστα-

ται καὶ ὁ εἰς ἀπόλυτον πενίαν περιελθὼν ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐπὶ ἐπιπέδου ἔξαιρέτως συγγενοῦς.

Ἡ ἀχρωμάτιστος καὶ κοινωνικῶς οὐδετέρα ὑπαρξίς τοῦ ἐγκαθειρόκτου ἐγκληματίου συγγέεται ἐκ πρώτης ὄψεως πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὑφισταμένου τὴν ὑποχρεωτικὴν στρατιωτικὴν θητείαν τοῦ ἢ τοῦ ὑφ' οἴασδήποτε περιστάσεις (ὑποχρεωτικὰς πάντως περιστάσεις) στρατευομένου. Καὶ αὐτὸς φαίνεται, ὅτι ὑπάρχει ἐν σχέσει πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον ὡς ἐνότητα, χάνει ἀντικειμενικῶς—ἀδιάφορον, εἰὰν διατηρηῇ ἰδεολογικῶς—τὴν πρὸς ὠρισμένον τμήμα τῆς κοινωνίας σχέσιν του. Χάνει ὅμως τὴν σχέσιν ταύτην πράγματι ἢ μόνον κατ' ἐπίφρασιν ;

Ἡ σφραῖρα τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς (τῆς ὑπὸ θητείαν ὑποχρεωτικὴν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ἐπαγγελματικὴν) εἶναι νόθος σφραῖρα ἐξουδετερώσεως τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων. Εἶναι νόθος, διότι αἱ ἀντικειμενικαὶ συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι τὴν συνιστοῦν (περὶ ὑποκειμενικῶν προθέσεων δὲν γίνεται καὶ ἐνταῦθα λόγος, ὅπως δὲν ἔγινε καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν πτωχῶν καὶ ἐγκληματιῶν) εἶναι τεχνηταί, δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν ψυχικὴν ἀντίδρασιν (οὐδὲ κἄν τὴν ἔμμεσον, δηλαδὴ τὴν διὰ νόμων ἔστω προκαλουμένην ἀντίδρασιν) τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ὡς ἐνότητος ἀπέναντι τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν σφραῖραν ταύτην ἀνθρώπων, εἶναι συνθῆκαι προγραμματικῶς καθωρισμένοι καὶ δὲν ἔχουν οὕτως εἰπεῖν ὀργανικῶς προκύψει. Ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν ἀντιθέτων ταξικῶν προελεύσεων, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐμφανίζεται ἐκ πρώτης ὄψεως συνδεομένη ἢ στρατιωτικὴ ζωὴ, εἶναι συμβολικὴ (συμβολίζεται ἰδίᾳ διὰ τῆς στολῆς), περιλαμβάνει δὲ καὶ ὡς τοιαύτη μέρος μόνον τῆς ὑπάρξεως τοῦ εἰς τὴν σφραῖραν τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς εἰσερχομένου. Εἰς τὴν καλλιτέραν τῶν περιπτώσεων εἶναι δυνατὸν ἢ στρατιωτικὴ θητεία νὰ θεωρηθῇ ὡς θεσμὸς ἀποβλέπων ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ διαπαιδαγωγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐξωταξικῆς ζωῆς, θεσμὸς ἀνάλογος καὶ πρὸς τὸν ἐπιβάλλοντα, ὅπως οἱ ἄνθρωποι, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς προελεύσεως, κάθηνται εἰς ὠρισμένην ἡλικίαν πλησίον ἀλλήλων εἰς τὰ αὐτὰ μαθητικὰ ἐδῶλια. Οἱ θεσμοὶ αὐτοὶ—καὶ εἰὰν ἀκόμη ἐκληφθῶν ὡς ἔχοντες τοιοῦτον (ἢ μᾶλλον : «καὶ» τοιοῦτον) παιδαγωγικὸν χαρακτῆρα—ἀποτελοῦν ἐξεζητημένας ἀπλῶς συγκαταβάσεις, ὠραίας, ἐν μέρει ὅμως καὶ σκοπίμους (ἐξ ἄλλων βεβαίως λόγων σκοπίμους) χειρονομίας τῆς κρατούσης τάξεως ἀπέναντι ἐκείνων, εἰς τὴν ζωὴν τῶν ὁποίων ὑποβιβάζει τεχνητῶς καὶ παροδικῶς τὰ ἴδια αὐτῆς τέκνα. Ὑπὸ τὴν ὁμοίμορφον ἐξωτερικὴν περιβολὴν κρύπτονται ὅμως—παρ' ὅλην τὴν τεχνητῶς ἐπιδιωκομένην ἰσοπέδωσιν—διάφορα ἐσώρονα, διά-

φορα σώματα, διάφοροι ψυχαί. Καὶ κρύπτονται μάλιστα συνήθως κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε διακρίνονται εἰς τὰ ἄκρα των (τὰ αἰχμηρὰ πολλάκις ἄκρα των) καὶ τὰ διάφορα ἐσώρρουχα, καὶ τὸ διάφορα σώματα, καὶ αἱ διάφοροι ψυχαί. Χιλιάκις προτιμότερα θὰ ἦτο ἡ ἐμφανῆς διάκρισις, ἢ ἕξ ἀπόστασεως διαπιστουμένη, ἀπὸ τὴν ἀδιάκριτον ὑποδήλωσιν τῶν ἀντιθέσεων, τὴν ἕξ ἀμέσου ἐπαφῆς καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὁμοιομορφίας προκύπτουσιν.

“Ὅπως δὴ ποτε—καὶ τοῦτο ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα—οὔτε εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς στρατιωτικῆς, οὔτε εἰς τὴν τῆς ζωῆς τῶν δημοσίων σχολείων εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος περὶ σφαιρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐξουδετεροῦνται αἱ ἀντίθετοι ταξικαὶ προελεύσεις. Ὡς γνησίας τοιαύτας σφαίρας δεόν νὰ χαρακτηρίσωμεν κυρίως δύο: τὸν κόσμον τῆς ἀπολύτου πενίας καὶ τὸν κόσμον τῶν ἐγκληματιῶν, ἰδίᾳ τῶν ἐγκαθειρκτῶν. Εἰς αὐτὰς μόνον τὰς σφαίρας συμβαίνει πλήρως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήρισamen ὡς προϋπόθεσιν τοῦ ἐξωταξικοῦ σφαίρας τινός χαρακτήρος. Ὡς πρὸς αὐτὰς μόνον τὰς σφαίρας ἰσχύει καὶ ὑπάρχει τὸ κοινωνικὸν σύνολον ὡς ἐνότης καὶ δὴ οὐχὶ ἀπλῶς ὡς ἰδεολογικὴ καὶ πλασματικὴ ἐνότης (ὡς τοιαύτη ὑπάρχει ἐν σχέσει καὶ πρὸς ἄλλας σφαίρας ζωῆς), ἀλλ’ ὡς ἐνότης ἐμπειρικὴ καὶ ψυχολογικὴ. Εἰς αὐτὰς μόνον τὰς σφαίρας ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν ταξικῶν προελεύσεων ὑπάρχει ἀντικειμενικῶς δεδομένη, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκεται ἰδεολογικῶς, χωρὶς νὰ γίνεται καὶ ὑποκειμενικῶς ἀντιληπτὴ ὑπ’ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ζοῦν καὶ κινουῦνται ἐν τῷ πλαισίῳ των. Καὶ τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν. Εἰς τὰς περιπτώσεις, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν, ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν ἀντιθέτων ταξικῶν προελεύσεων γίνεται ἕξ ἀντιδράσεως αὐτῆς ταύτης τῆς κοινωνίας, ὁφείλεται δηλαδὴ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἡ κοινωνία ὡς ἐνιαῖον σύνολον λαμβάνει ἀπέναντι τῶν εἰσερχομένων εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος σφαίρας στάσιν κοινὴν καὶ ἐνιαίαν, θεωροῦσα τούτους ὡς διακόπτοντας τὴν σχέσιν, ἣν εἶχον ἄλλοτε πρὸς ὠρισμένα τμήματα, πρὸς ὠρισμένας τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἡ σχέση αὕτη ἀποκαθίσταται αὐτομάτως, ἀφ’ ἧς στιγμῆς, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθέσεως τούτων καὶ τῆς ἰδεολογικῆς συγκροτήσεως τῆς συνειδήσεώς των, ἀρθροῦν αἱ ἀντικειμενικῶς δεδομένα συνθῆκαι, αἱ ὁποῖαι ὑπήγαγον τοὺς μὲν εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀπολύτως πτωχῶν, τοὺς δὲ ἄλλους εἰς τὸν κόσμον τῶν στερηθέντων, λόγῳ ἐγκλήματος, τῆς προσωπικῆς των ἐλευθερίας.

60.—Ἐκείνη ἡ σφαῖρα, ἡ ὁποία, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατόν βεβαίως νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς παράδειγμα τυπικόν, ἐμφανίζει πάντως ἐπίσης συμπτώματα ἐξουδετερώσεως τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων, ἐμφανίζει δη-

λαδή (ἐπίσης ἀντικειμενικῶς) χαρακτῆρα κοινωνικῶς οὐδέτερον καὶ ἀχρωμάτιστον, εἶναι ἡ σφαῖρα τῆς λεγομένης «Bohème», τοῦ βοημικοῦ βίου. Ἐὰν λέγωμεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ αὕτη ὡς τυπικὸν παράδειγμα τοῦ μελετωμένου ἐνταῦθα φαινομένου, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὴν σφαῖραν τῆς «Bohème», ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν διαφόρων ταξικῶν προελεύσεων ἐπιδιώκεται συνειδητῶς καὶ οὕτως εἶπεῖν ἰδεολογικῶς, εἶναι ἐξεζητημένη, πιθανὸν δὲ καὶ ἐν μέρει ἀνελικρινής, ἡ κοινωνία δὲ ὡς ἐνιαῖον σύνολον δὲν ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς σφαίρας αὐτῆς εἰ μὴ κατόπιν προκλήσεως αὐτῶν τούτων τῶν διαγόντων τὴν βοημικὴν ζωὴν. Ἐδῶ εἶναι πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ αὐταπάτης, εἰς ἣν περιπίπτουν καὶ οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν «Bohème» καὶ οἱ κατόπιν προκλήσεώς των τὴν ὑπαρξίν της ἔξωθεν ἀντιμετωπίζοντες. Πάντως, ἂν καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἡ «Bohème» γνήσιον καὶ ἀπολύτως καθαρὸν παράδειγμα σφαίρας, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ἐξουδετεροῦνται αἱ ἀντίθετοι ταξικαὶ προελεύσεις, ἀξίζει νὰ γίνῃ καὶ περὶ αὐτῆς ἐνταῦθα λόγος εἰδικός, διότι ἡ ὑπαρξίς της ἔχει πολλὰς πρὸς τοιαύτην τινὰ σφαῖραν ὁμοιότητος, εἶναι δὲ καὶ ὡς τοιαύτη ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα.

Ὁ Paul Honigsheim, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησε τὸ πρόβλημα τῆς «Bohème» ἐν εἰδικῇ κοινωνιολογικῇ πραγματείᾳ, παρατηρεῖ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὀρθῶς, ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς «Bohème» πρόκειται περὶ κύκλου ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι νομίζουν τοῦλάχιστον, ὅτι ἀπεσπάσθησαν ἔκουσίως ἐκ τῆς τάξεως καὶ τῶν κοινωνικῶν κύκλων, εἰς οὓς ἀνῆκον προηγουμένως, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἀπεκλείσθησαν τῶν κύκλων τούτων.¹⁾ Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν «Bohème» θέλουν, ὅπως τονίζει καὶ ὁ Honigsheim,²⁾ νὰ ἀποτελοῦν φαινόμενον ἔξωταξικόν, διακρίνονται δὲ οὕτω θεμελιωδῶς ἀπ' ἐκείνου, ὁ ὁποῖος—ἀδιάφορον, ἐὰν διάγῃ βίον συγγενῆ πρὸς τὸν βοημικόν—αἰσθάνεται ἑαυτόν, παρὰ τὴν προέλευσίν του ἀπὸ τῆς κρατούσης τάξεως, ὡς πνευματικὸν προλετάριον, ζῆ τὴν ζωὴν καὶ μετέχει τῆς ταξικῆς ἰδεολογίας τοῦ προλεταρίου. Ἐκεῖνος μόνον ἀνήκει πράγματι εἰς τὴν «Bohème», ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης πρὸς οἵανδήποτε τάξιν σχέσεως, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης σχέσεως οὐχὶ μόνον πρὸς τὰς τάξεις, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν, οἵασδήποτε φύσεως, ἐνότητα, ἡ ὁποία φέρει

1) Πρβλ. Paul Honigsheim, Die Bohème, ἐν «Kölner Vierteljahrshefte für Soziologie», 3. Jahrg, 1923. Heft 1, σ. 60.

2) Πρβλ. Paul Honigsheim, ἐνθ' ἀν., σ. 61.

κύρωσιν κοινωνικήν. Ἐκ τῆς αὐτῆς π.χ. τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν δεσμῶν τῆς ἐξέρχεται ὁ εἰσερχόμενος πράγματι εἰς τὴν ζωὴν τῆς «Bohème», ἢ ἀναπτυσσομένη δὲ τυχὸν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ζωῆς ταύτης οἰκογένεια δὲν ἔχει κατὰ κανόνα—ὡς τονίζει καὶ ὁ Honigsheim¹⁾—τὸν συνδετικὸν χαρακτῆρα, μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι πεπροικισμένοι (ἐπίσης κατὰ κανόνα) αἱ οἰκογένειαι τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, στερεῖται δὲ καὶ τῆς ἐλλόγου οἰκονομικῆς βάσεως, ἐφ' ἧς αὐταὶ θεμελιούονται. Ἡ «Bohème» ἄλλως τε ἀποτελεῖ ὡς τοιαύτη σφραῖραν ζωῆς, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὁποίας—χωρὶς νὰ γίνεταί τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει θεωρίας τινός—κρατεῖ ἀδιαφορία ἀπέναντι τοῦ χρήματος, τῆς ἰδέας τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἐννοίας ἐν γένει τῆς οἰκονομίας. Λέγοντες, ὅτι κρατεῖ ἀδιαφορία (μόνον ἀδιαφορία), ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ «Bohème» δὲν ἀρνεῖται προγραμματικῶς τὸ χρήμα, ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς κύκλους τῆς δὲν «λαμβάνει π.χ. τὸν κόπον» νὰ ἀπορρίψῃ τὰ εἰσοδήματα κληρονομίας τινός, ἢ ὁποία ἐγένετο εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἀδιαφορεῖ ἀπλῶς, διανέμει δὲ τὰ εἰσοδήματα—ἐὰν ὑπάρχουν—καὶ εἰς τοὺς συντρόφους του. Ἡ μόνη σφραῖρα ζωῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἀρνεῖται, ἀπέναντι τῆς ὁποίας δὲν ἀδιαφορεῖ καν, εἶναι ἡ σφραῖρα τῆς ἐρωτικῆς καὶ αἰσθησιακῆς ζωῆς.²⁾ Τὴν ἐρωτικὴν καὶ αἰσθησιακὴν ζωὴν καλλιεργεῖ ἰδιαιτέρως, τὴν καλλιεργεῖ μάλιστα ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὅλας τὰς ἀρχὰς καὶ προλήψεις, πρὸς τὰς ὁποίας εἶναι ἡ ζωὴ αὕτη συνδεδεμένη καὶ εἰς τοὺς κύκλους τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἔρωτος δὲν κρατεῖ, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ χρήματος, κοινοκτημοσύνη. Ἡ θετικὴ ἀπέναντι τοῦ ἔρωτος στάσις τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν «Bohème», στάσις, ἢ ὁποία προσλαμβάνει συστηματικὸν οὕτως εἶπεῖν χαρακτῆρα, ἀποτελεῖ μάλιστα ἐν τῶν κυριωτέρων συστατικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς «Bohème». Τὸ χαρακτηριστικὸν βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ συστήσῃ καὶ τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς «Bohème». Ἐὰν ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω τονισθείσης ἀρνητικῆς στάσεως ἢ καὶ ἀδιαφορίας ἀπέναντι ὅλων τῶν συνιστώντων τὴν ἀστικὴν κοινωνίαν ἰδεολογικῶν καὶ πραγματικῶν ἐνοτήτων,³⁾ ἢ ἐξωτερικῆ των ζωῆ ἔχει ἄλλα ἐπίσης χαρακτηριστικά, τὰ ὁποία εἶναι ἐξ ἴσου ἀναγκαῖα διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς «Bohème». Ὅπως παρατηρεῖ καὶ ἡ Hanna

1) Πρὸβλ. Honigsheim, ἐνθ' ἀν., σ. 61.

2) Πρὸβλ. Honigsheim, ἐνθ' ἀν., σ. 62.

3) Πρὸβλ. καὶ Leopold von Wiese, System der allgemeinen Soziologie, München und Leipzig 1933, σ. 323.

Meuter ἐν εἰδικῇ περὶ τοῦ προβλήματος τῶν ἀστέγων πραγματεία αὐτῆς, ὃ ἀνήκων εἰς τὴν «Bohème» διαφέρει ἀπὸ τοῦ ἀστέγου καὶ τοῦ διάγοντος ζωὴν τυχοδιώκτου καὶ ἀλήτου τῶν δρόμων κυρίως ὡς πρὸς τὸ σημεῖον, ὅτι ὁ πρῶτος, ἀντιθέτως πρὸς τὸν δεύτερον, συνδέει τὴν ὑπαρξίν του ἀναγκαίως (καὶ ὄχι ἀπλῶς τυχαίως), συνδέει δὲ ταύτην ἰδίᾳ διὰ τὴν ἰκανοποίησιν πνευματικᾶς, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς φυσικᾶς (π.χ. στομαχικᾶς) ἀνάγκας, πρὸς ὠρισμένον τρόπον καὶ δὴ ἔξω τῆς κατοικίας του (ἢ καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν κατοικίαν του) πρὸς ὠρισμένον «atelier», οἰνοποτεῖον, καφενεῖον.¹⁾ Αἱ σφραῖραι βεβαίως τῆς «Bohème» καὶ τῶν ἀστέγων τυχοδιωκτῶν διασταυροῦνται πολλάκις, τῆς σφαιρας τῶν τελευταίων τούτων δυναμένης νὰ θεωρηθῆ ὡς προεκτάσεως τῆς «Bohème» καὶ ἀντιστρόφως. Ὑπάρχουν πολλοί, οἱ ὁποῖοι διέρχονται διαδοχικῶς ἀμφότερα τὰ στάδια. Παράδειγμα χαρακτηριστικὸν ὁ Guillaume Apollinaire, ὁ καλλιτεχνικὸς κριτικὸς τοῦ «Matin» καὶ τοῦ «Paris Journal», συντάκτης δὲ τοῦ «Mercure de France», ὁ ὁποῖος ἐχορημάτισε, πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν τῆς «Bohème», ἀστεγὸς τυχοδιώκτης. Ἄλλοι ἐπίσης ἐξακολουθοῦν νὰ καλλιεργοῦν, ἂν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν ζωὴν τῆς «Bohème», στενὰς πρὸς τοὺς ἀστέγους τυχοδιώκτας σχέσεις. Παράδειγμα αὐτὸς ὁ Paul Verlaine.²⁾

Ἡ προσκόλλησις τῆς «Bohème» εἰς ὠρισμένον τρόπον συνδέεται συνήθως, ὡς τονίζει ὁ Honigsheim, καὶ πρὸς τὴν ὑπαρξίν ὠρισμένου τινὸς προσώπου σχετιζομένου πρὸς τὸν τρόπον αὐτόν.³⁾ Τὸ πρόσωπον τοῦτο δὲν εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ εἶναι πνευματικὴ τις φυσιογνωμία, ὁ κάτοχος π.χ. τοῦ «atelier». Δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ «κάπελλας», τὸ «γκαρσόνι» τοῦ συγκεντροῦντος πολλὰς ἡμερηΐδας καὶ περιοδικὰ καφενεῖου, τὸ ὁποῖον γνωρίζει νὰ ἰκανοποιῇ τὰς διαφόρους ἀναγνωστικὰς ἰδιοτροπίας τῶν πελατῶν του ἢ καὶ τὸ «κορίτσι», τὸ ὁποῖον προσφέρει τὰ ποτά. Πάντως πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῆς «Bohème» συνδέεται ἐπίσης κατὰ κανόνα, ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω, ἢ ἄγνωστος εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀστέγων τυχοδιωκτῶν⁴⁾ ὑπαρξίς πνευματικοῦ τι-

1) Πρὸβλ. Hanna Meuter, Die Eigenart der Heimlosen, ἐν «Kölner Vierteljahrshefte für Soziologie», 4. Jahrg. 1924, Heft 1/2, σ. 78 κ.έ.

2) Πρὸβλ. ὡς πρὸς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα : Hanna Meuter, ἐνθ' ἄν., σελ. 78,

3) Πρὸβλ. Honigsheim, ἐνθ' ἄν., σ. 68.

4) Πρὸβλ. Hanna Meuter, ἐνθ' ἄν., σ. 79.

νος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προτύπου,¹⁾ ἠγέτου τινος προφητικῶς ἐπιδρωῶντος ἐπὶ τὰ ὑπόλοιπα τοῦ βοημικοῦ κύκλου μέλη, προσωπικότης τις, πρὸς τὴν ὁποίαν τὰ ἄλλα μέλη συνδέονται πολλάκις, οὐχὶ βεβαίως αἰσθησιακῶς, ἀλλ' ἐρωτικῶς.²⁾

61.—Ὁ κοσμοπολιτισμὸς τοῦ εἰσερχομένου εἰς τὴν «Bohème» ὀφείλεται καὶ αὐτός, εἰς τὴν τόνισθεισαν ἤδη ἀρνητικὴν στάσιν ἢ καὶ ἀδιαφορίαν τούτου ἀπέναντι ὅλων τῶν ἰδεολογικῶν καὶ πραγματικῶν ἐνοτήτων τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἔθνους. Ὁ κοσμοπολιτισμὸς τῆς «Bohème» δὲν ὀφείλεται εἰς ἰδεολογίαν τινὰ ἢ σκοπιμότητα, ἀλλ' εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνον συναισθηματικός. Τὸ συναισθηματικὸν μάλιστα ἐλατήριον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ τῆς «Bohème» δὲν εἶναι καὶ θετικόν. Ἡ «Bohème» ἀδιαφορεῖ ἀπλῶς ἀπέναντι τοῦ ἔθνους καὶ ἐκ τῆς ἀδιαφορίας αὐτῆς πηγάζει ὁ κοσμοπολιτισμὸς τῆς. Ἡ ἀδιαφορία αὕτη προσλαμβάνει μάλιστα καὶ σκοπίμως ἐπιδιωκόμενας ἀσκόπους ἐκδηλώσεις, ὅπως εἶναι ἢ κατὰ προτίμησιν συναναστροφή οὐχὶ ἀπλῶς ἀλλοδαπῶν, ἀλλὰ φυλετικῶν εἰδικῶς μιγάδων, ἀνθρώπων π.χ. οἱ ὁποῖοι εἶναι μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ Ἑβραῖοι, ἢ Πολωνῶν, Ρουμάνων, Ἀρμενίων καὶ ἀνατολιτῶν ἐν γένει, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐξωτερικῶς μόνον καὶ τεχνητῶς περιβληθῆ τὸ σχῆμα τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.³⁾ Μὲ ἄλλας λέξεις: ὁ κοσμοπολιτισμὸς τῆς «Bohème» δὲν ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ὀρισμένον τι. Ἀποτελεῖ χειρονομίαν, ἀπλῆν χειρονομίαν καὶ ἔκφρασιν. Ὅπως ὀλόκληρος ἡ ζωὴ τῆς «Bohème», οὕτω καὶ ἡ συγκεκριμένη αὕτη πλευρά της δὲν βασίζεται ἐπὶ ἰδεολογίας τινὸς ἢ σκοπιμότητος. Ἀφ' ἧς στιγμῆς οἱ διάγοντες βοημικὸν βίον προσανατολισθοῦν ἀξιολογικῶς, θεωρητικῶς, ἰδεολογικῶς εἰς ὅ,τιδήποτε, ἢ ὑπαρξίς τῆς «Bohème» νοθεύεται. Ἡ «Bohème» ἀρνεῖται τὰ πάντα ἢ μᾶλλον ἀδιαφορεῖ ἀπέναντι ὅλων τῶν ἰδεολογικῶν καὶ πραγματικῶν ἐνοτήτων τῆς ἀστικῆς κοινωνίας συναισθηματικῶς. Ἀρκεῖται δὲ ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν σφαῖραν τῆς «Bohème» εἰς τὸ νὰ ἐπιδεικνύῃ κυρίως τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην, προκαλῶν τὴν κοινωνίαν, ὅπως παρατηρήσῃ τὴν ἐξεζητημένην π. χ. παραμέλησιν τῆς ἐξωτερικῆς του περιβολῆς ἢ τῆς κομμώσεώς του. Μόνον λοιπὸν—καὶ ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀρχικὴν μας σκέψιν—κατόπιν προκλήσεως αὐτοῦ τοῦ διάγοντος βοημικὸν βίον ἀντιδρᾷ ἢ κοινωνία ὡς

1) Πρβλ. L. von Wiese, ἐνθ' ἀν., σ. 501.

2) Πρβλ. Honigsheim, ἐνθ' ἀν., σ. 63.

3) Πρβλ. Honigsheim ἐνθ' ἀν., σ. 62.